

Tilstandsovervåking av bygninger i Stølsheimen landskapsvernområde

Sebastian Eiter, Kerstin Potthoff, Nils Kvamme & Mons Kvamme

Stølsheimen landskapsvernområde ble opprettet for å ta vare på et vestlandsk fjell- og fjordlandskap med kulturminner, kulturlandskap og naturmiljøer. Stølsdrift har vært nedlagt i flere tiår, noe beitebruk vedvarer, og fritidsbruk har økt. Det er store forskjeller i bygningenes tilstand og hvordan denne har utviklet seg over tid.

Både historiske og aktuelle data om bygningers tilstand var tilgjengelig for 26 av 56 lokaliteter med dokumentert eller antatt tidligere stølsdrift. De 109 bygningene på disse lokalitetene ble gruppert etter som de var beliggende på fjellstøler (16 lokaliteter, 76 bygninger) eller på liastøler (10 lokaliteter, 33 bygninger).

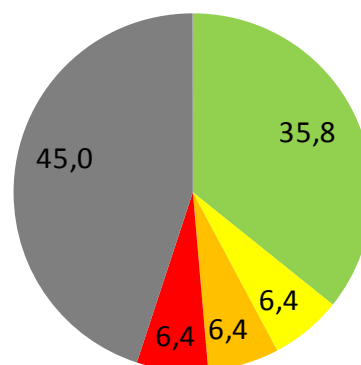
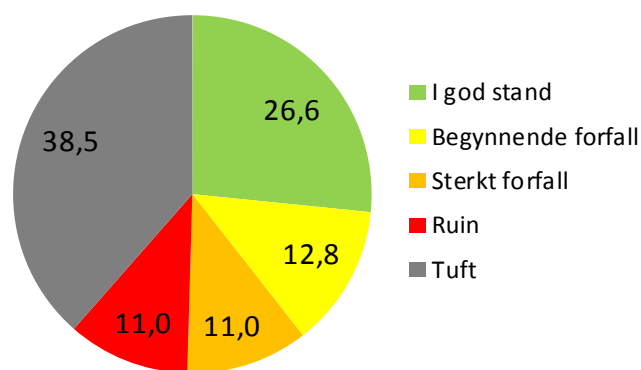
Vurderingen av endringer i bygningers tilstand var basert på eget feltarbeid i 2009 sammenliknet med data fra registreringer i 1975/77. Tilstandsvurderingen ble gjennomført iht. en 5-trinns skala:

- i god stand: bare løpende vedlikehold nødvendig
- begynnende forfall: moderate tiltak nødvendig
- sterkt forfall: større tiltak nødvendig
- ruin: ingen muligheter for istandsetting med eksisterende bygningsdeler
- tuft: kun grunnmur/fundamenter/trapp/ildsted e.l. igjen

Endringer i bygningers tilstand

I 1975/77 var ca. 25 % av bygningene i god stand, ca. 25 % i forfall (enten begynnende eller sterkt) og av ca. 50 % var det kun ruiner eller tufter igjen. I 2009 var en større andel av bygningene i god stand, men antallet tufter hadde også økt. Antallet bygninger i mellomkategoriene hadde minket, fra ca. 35 % til 19 %. Denne utviklingen gjelder både fjell- og liastøler.

Totalt ble tilstanden på ca. 20 % av bygningene forbedret, på ca. 55 % var den uendret, og på ca. 25 % ble den forverret. Bygninger som er i god stand har blitt enten vedlikeholdt, rehabilitert, eller gjenoppbygd på gamle tufter.

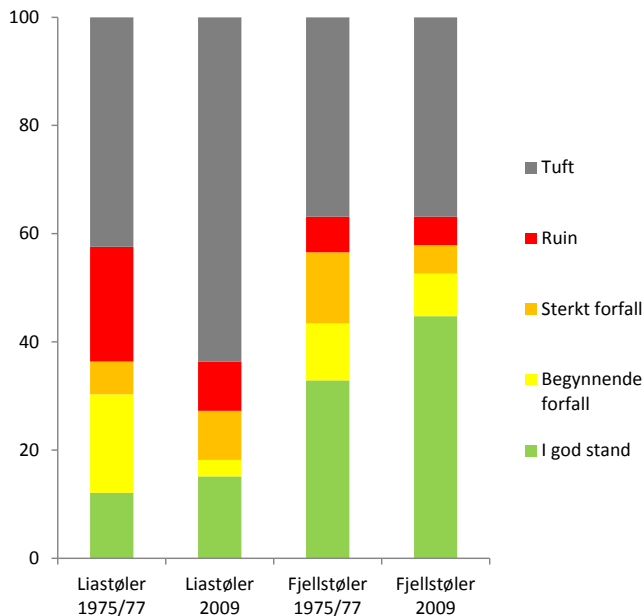

Tilstanden på de 109 bygningene i 1975/77 (oppe) og i 2009 (nede) i prosent.

Forskjeller mellom stølstyper

Ved begge registreringer har bygningers tilstand vært bedre på fjellstøler enn på liastøler. Denne forskjellen har økt over tid. Mens f.eks. antall tufter

på fjellstølene var stabilt, økte det med ca. 20 % på liastølene.

Bygningers tilstand på lia- og fjellstøler over tid (i prosent).

Konklusjoner

Bygninger blir enten vedlikeholdt for fritidsbruk eller forfaller. Mange bygninger på liastøler er i dårlig forfatning, selv om avstanden til gården er kort. Bygningers tilstand ser dermed ikke ut til å være sterkt påvirket av tilgjengelighet, selv om en sammenheng kan eksistere i enkelte tilfeller. Fjellstølene ligger ovenfor tregrensen og byr dermed på både utsikt og direkte adgang til åpent landskap som turterreng. Dette kan gjøre dem mer attraktive for fritidsbruk enn liastøler som ligger i skog.

Aktuell funksjon og bruk virker avgjørende for vedlikehold av bygninger. Bygninger som har mistet sin opprinnelige funksjon vil kun "overleve" dersom nye bruksinteresser blir knyttet til dem, eller ved hjelp av miljø- og kulturminnevernets støtteordninger. Dette kjennetegner utviklingen i mange norske kulturlandskap der landbruksaktivitet opphører.

Fjellstølen Vatnane i 1975 og i 2009 (Foto: Hordaland fylkeskommune / Sebastian Eiter, Skog og landskap).

Referanser

Brekke, N.G. (red.) 1979. *Stølar i Stølsheimen*. Registreringsrapport nr. 5. Fylkeskonservatoren i Hordaland, Bergen.

Kvamme, M., Eiter, S., Potthoff, K. & Kvamme, N. 2011. *Spor etter stølsdrift i Stølsheimen landskapsvernområde. Registrering av kulturlandskap, selbøar, bygningar og bygningsrestar*. Rapport 4-2011. Miljøvernavdelingen, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, Leikanger.

Riksantikvaren (upublisert). *Registrering av hus*. Utfylte SEFRAK-skjemaer, versjon februar 1975 / april 1991.

Stensgaard, K. 2013. *Registrering av setermiljøer: Feltinstruks*. Rapport fra Skog og landskap 18/2013, Ås.